

Forfatter: Dalgas, Ernesto

Titel: Udrag fra Lidelsens Vej

Citation: Dalgas, Ernesto: "Lidelsens Vej", i Dalgas, Ernesto: *Lidelsens Vej*, udg. af Henrik Schovsbo, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1993, s. 287.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-dalgalideval-shoot-idm139862323262400/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Lidelsens Vej

4. Fortolkning

Lidelsens Vej. En Selvbibliografi af en Afhøi er en dannelsesroman, hvori et menneskes liv i dets udstrækning ses »under ideen».

Fiktionen er som bekendt, at hovedpersonen, småstadskæmneren Salomon Simonsen, som ældre nedskriver sit livs erindringer og resultater for at erøblere et helhedssyn på sit hidtidige skæbneforløb. Da han har gjort det, da han er kommet fra barndommen frem til den skrivende nutid, og hans protokol løber ind i journalagtige og sammenfattende optegnelser, gennemløber han med hele sit væsen en ny udvikling, der fører ham frem til en sidste, omfattende og typisk indsigt, der fuldender hans liv og lader ham, det stræbende menneske, med Fausts ord prise øjeblikket, hvorefter han som forbilledet forlader livet.

Disse to etaper er i romanens komposition tydeligt markeret derved, at det sidste trin er udskilt som en særlig »Efterskrift».

Den erkendelsessammenhæng, hvori den erindrende Salomon ser sit liv, giver han principielt udtryk for, når han skriver:

Kun ved stadig at løbe Panden mod Væggen har Menneskeheden, ogsaa Videnskaben, naaet til at se Tingen, som den er, ærligt og ædrueligt. Og hvert Menneske gennemløber af sig selv den samme Udvikling. Den teologiske Illusion, den filosofiske Illusion bedaarer os. (...) Først med Manddommen lader vi Barnets Leg fare. (side 190f.)

Her opstilles for menneskeheden som for den enkelte en typisk udviklingsvej, hvis endemål, »at se Tingen, som den er», er manddommens gerning, og i forhold til hvilken de tidligere trin, »Barnets Leg», der deles i den teologiske og den filosofiske illusion, har været i og for sig. Denne anskuelse af menneskeåndens og videnskabens udvikling i tre trin parallelt med den enkeltes vækst, svarer ganske til den franske filosof Auguste Comtes klassiske positivistiske trestadiele. Dette ligger heller ikke romanen fjernt, idet Salomon tydeligt bekender sig til positivismen og med ventelig respekt omtaler såvel Comte som andre af positivismens tænkere.

Kan således *Lidelsens Vej* indtil efterskriften betegnes som en positivistisk dannelsesroman i den forstand, at trestadieleven udgør dens

indre struktur, betegner den udvidelse, der skildres i efterskriften en sprængning af denne sammenhæng. Et sted for »Efterskrift« udtaler Salomon sig meget kritisk om en erkendelse svarende til den, han selv opnår (»Endnu uheldigere er det, at disse to [dvs. Mill og Comte] mente hver for sig at have fundet et almengyldigt Symbol«, side 228). Men selv i denne udvidelse er der ikke noget brud med Auguste Comte, for også han udvidede sent i sit liv den klassiske positivisme til en humanitetsreligion, hvoraf der findes karakteristiske hovedtræk og detaljer i »Efterskrift«- og små træk tidligere i romanen.

Lidelsens Vej kan således karakteriseres som en i ordets vide forstand comtesk dannelsesroman, der i sin helts udvikling som de to hovedtrin rummer de to faser i Comtes tænkning.

Ernesto Dalgas var fuldt fortrolig med Comte. Dels bærer romanen vidnesbyrd derom, dels har Dalgas som filosofistuderende under positivisterne Høffding og Kristian F. Kromann stiftet grundigt bekendtskab med denne filosofi, som han skrev opgaver i og kronikker om. Blandingen af videnskabsteori, kulturhistorie og psykologi, der udgør trestadieloven i dens udfoldelse, gør den velegnet som arbejds-hypotese for en roman, der vil omfatte såvel den store verden og dens historie som den lille verden. En anden stor sammenfattende dannelsesroman på dansk fra samme tid er bygget over en lignende sammentænkning, den marxistiske, nemlig Nexøes *Pelle Erobreren* (1906-1910), der nok (på enkelte punkter) står i gæld til *Lidelsens Vej*.

Efter Comte skal menneskeheden i videnskaben og det enkelte menneske i sin selverkendelse føres frem til at se virkeligheden, »som den er«. Der er to veje til opnåelse af indsigt. Enten kan man slutte fra sig selv og sine umiddelbare indre indtryk til de ydre forhold, eller man kan omvendt gennem indsigt i de ydre genstandes indbyrdes lovmæssige sammenhæng nå til forståelse af verden og selvet. Disse to erfaringsmåder knytter sig til hver side af menneskets væsen, nemlig fantasi og erkendelse, og de er begge til stede lige fra begyndelsen. I de forskellige epoker veksler deres dominans: på det første stadium, det teologiske (barndommen), dominerer fantasien, på det mellems-te, det metafysiske (ungdommen) er der strid mellem de to former, og endelig på det sidste, positive stadium (manddommen) sejrer erkendelsen ganske.

Det er ikke vanskeligt at se, hvorledes Salomons liv i romanen falder i disse trin. Det er vigtigt for den aldrende Salomon at være i